

Hatáslánc¹

Bevezetés

Ebben az írásban egy újszerű nyelvmodellt szeretnék bemutatni, mely az igei vonzatrendszerek fejlődését tekinti a természetes nyelv megértése kulcsának (l. még Alberti 1988).

Érdeklődésemet most a tranzitív és intranszitiv igékre fogom szűkíteni; először e körből ismertetek érdekes jelenségeket. Ezután összefoglalom a τ -modellt.

A cikk törzsét annak vizsgálata alkotja, hogy egyrészt az imént említett jelenségek hogyan nyernek magyarázatot a τ -modellben, másrészt hogy maga a modell hogyan fejlődik a jelenségek beépítése által.

A legfontosabb következtetés: a mélyesetek meghatározására kínálkozik egy olyan út, mely megkerüli a síkos szemantikai körülírásokat: a hatáslánc.

0. Rejtett tárgyak?

0.1. Úgy tűnik, hogy az intranszitiv igék osztálya korántsem homogén: egy részük — bár látszólag alanyi vonzattal bír az akkuzatív nyelvekben (Komlósy 1982) — bizonyos helyzetekben úgy viselkedik, mintha tárgyi vonzattal bírna. Az olaszban pl. a tárgy *ne*-klicizációja (Perlmutter 1978, Burzio 1981, Baker 1983), az oroszban pedig a tárgy tagadás során való genitivizálódása (Neidle 1982, Pesetzky 1982) terjed át az intranszitiv igék egy részére; esetleg az angolban is felvethető ilyesmi a *there*-es szerkezetekben mutakozó igékkel kapcsolatban (Baker 1983). Az intranszitiv igék e renitensnek tűnő csoportját az angol nyelvű szakirodalomban 'unaccusative'-nek, a maradékot 'unergative'-nek nevezik (Perlmutter 1978). A magyar terminusról 0.2. alatt fogok szólni.

(1–6) a *ne*-klicizáció lényegét példázza: a *ne* partitív klitikum tárgyi szerepben lévő főnevet helyettesíthet, ugyanakkor egyes intranszitiv igék alanyát is pótolhatja, míg másokét nem.

¹ Köszönet illeti szóbeli segítségéért É. Kiss Katalint, Szabolcsi Annát, Komlósy Andrást.

Az angol intranszitiv igék 'unaccusative' voltát (talán) az jelezheti, hogy viszonylag jól viselik a *there*-es szerkezetet, ahol is alanyuk tárgyi pozícióba kényszerül; ellentétben a másik csoport igéivel: ezek alanya nem tűri a tárgy helyét.

(13) ?There stood three men by the roadside.

'Három ember állt az útszélén.'

(14) *There ate three men in the diningroom.

'Három ember evett az étkezőben.'

0.2. A jelenség a magyar szakirodalomban sem ismeretlen (pl. Károly 1956, Abaffy 1980): az 'unaccusative' típust mediálisnak szokták nevezni. A továbbiakban én is a 'mediális/nem mediális' terminuspárt fogom használni. Az alábbi példasor elemzéséből ki fog derülni, hogy a magyarban milyen jelenség karakterizálja a mediálisok alosztályát az intranszitiv igék osztályán belül.

(15) Péterék építenek egy házat.

(16) a Péterék által épített ház / *építő ház
a házat építő Péterék / *épített Péterék

(17) Épül egy ház (a falu szélén).

(18) a falu szélén épülő / tavaly épült ház

(19) Szalad egy fiú (az ösvényen).

(20) az ösvényen szaladó / *(tegnap) szaladt fiú

(15–16) azt mutatja, hogy a tranzitiv igéknél az illető igékből képzett folyamatos melléknévi igenév az ige alanyának lehet jelzője, míg a befejezett melléknévi igenév a tárgyának. Az intranszitiv igéknél folyamatos melléknévi igenevet mindig elfogad az alany, bizonyos igék alanya azonban befejezettel is. Károly (1956) úgy fogalmaz, hogy a *tavaly épült ház* „aktív értelmű, de passzív jelentésű”. Modern megfogalmazásban (Szabolcsi–Laczkó 1992) ez úgy hangzik, hogy az igenévi csoportból „nem ágens, hanem téma hiányzik”.

Az intranszitiv igék (szemantikai) csoportosítására tehát a magyar nyelvben is meg lehet fogalmazni szintaktikai kritériumot, mely ugyanarra az alapelve épül, mint a 0.1. alatti kritériumok: tipikusan tranzitiv igék tárgyára jellemző tulajdonságok bizonyos intranszitiv igék alanyára is érvényesek. A kritériumot befejezett igenév próba néven (bip) fogom emlegetni.

E próbánál tehát azt vizsgáljuk, hogy az ige valamely argumentuma elé jelzőként oda lehet-e tenni az illető igéből képzett befejezett melléknévi igenevet — esetleg még valamivel kiegészítve —, és így (a megfelelő értelemben) helyes kifejezést nyerünk-e. A gondolatjelben közölt megjegyzés arra utal, hogy a mediális igék is csak bizonyos környezeti feltételek mellett adnak pozitív eredményt a bipre (viszont a nem-mediálisak soha):

(21) *az érkezett fiú

(22) a tegnap érkezett fiú

Szabolcsi–Laczkó (1992) szerint

(23) téma alanyú, állapotváltozást jelentő perfektív igealakra van szükség.

Megjegyzendő, hogy az iménti cikkben szerepel néhány olyan példa, melyben nem-mediálisnak tartott ige pozitív eredményt szolgáltat a bipre. Ezeket a szerzők csupán látszólagos ellenpéldáknak tartják:

(24) olvasott/tanult/tapasztalt ember

Valójában itt arról van szó, hogy pl. a (*valamit*) *olvas* kifejezésből létrejön a *sokat olvas* kifejezés, mely egy ágensre visszaható cselekvés (olvasottá válik), tehát intranszitiv mediális szerepet vállal, és ilyen formában is lexikalizálódik.

Másik — szempontunkból zavaró — körülmény, hogy a bip csak a konzervatív (avagy igényes) nyelvváltozatban érvényes, mivel az ún. újságnyelvi (avagy újító) nyelvváltozatban az olyan befejezett melléknévi igeneves szerkezeteket is minden további nélkül használják az előidejűség kifejezésére, melyből az ágens vagy az *experiens* hiányzik.

0.3. A befejezett igenév próbát (és a többi hasonlzó kritériumot) egzaktszintaktikai érvnek érzem a τ -modell igerendszerei mellett, valamint hasznos segédeszköznek azok pontosítására (Alberti 1988). Másrészt megfordítva: szeretném értelmezni a tárgyias jelleg tárgyatlan igéknél való felbukkanását a τ -modell keretén belül.

Először tehát lássuk, miben is áll a τ -modell lényege.

1. A τ -modell mögötti szemléletes kép

A világban a dolgok hatnak egymásra. Az igék e hatások megnevezésére szolgálnak. Számomra a tranzitivitás valóban az, amit a neve sugall: hatás átvitele egyik dolgról a másikra. A hatás kiindul valahonnan, és célba ér valahol. Az intranzitivitás ennek nem ellentéte, hanem speciális/elfajult esete: a hatás ugyanonnan indul ki, mint ahová célba ér. Együtt vizsgálom tehát a tranzitív és intranzitív igéket.

Egy igének többféle vonzatkerete is szokott lenni: ugyanazon szemantikai tartalom tehát különböző keretekben ölthet testet. Mi a kapcsolat e keretek között?

Hipotézisem az, hogy a keretek egymáshoz képest léteznek, az egyik szüli a másikat, és mindez egy értelmes folyamatot alkot. A folyamat iránya: egy olyan fejlődés, melynek során egyre összetettebb kapcsolatokat fogunk fel egyszerre, a közvetlen helyett rögtön átlátjuk a lényegét jobban megragadó közvetettét. A hatás kiinduló- és célpontja tehát távolodik egymástól, a közbülső láncszemek említése fölöslegessé válik.

Ha ilyen irányba tart a folyamat, akkor — megfordítva a kérdést — honnan jött?

A hatás kiinduló- és célpontját közelítve egymáshoz egy olyan elfajult esethez jutunk vissza, ahol e két szélsőpont egybeesik: egyargumentumos (intranztív) igét kapunk. A legspeciálisabb eset pedig az, amikor a szemantikai tartalmat is odáig szűkítjük, hogy az argumentum semmiféle szemantikai adalékkal nem szolgál az igéhez képest (*hajnalodik, esik, it rains*): ezt a (tkp. nullaargumentumos) objektumot szoktam östautologikus egységnek nevezni (Alberti 1988).

2. A hipotézis formális megfogalmazása

Az intranzitív és tranzitív igéket rendre 1-, illetve 2-argumentumos függvénnyel ábrázolom; a szemléletes kép azt is megengedi, hogy az intranzitív igéket is 2-argumentumos függvénynek tekintsem, természetesen avval a kikötéssel, hogy a két argumentum azonos.

Azt a vonzatkeretet, melyet a hatáslánc kiépülése kezdőállapotának tekintek, $f(c^0)$ -lal (vagy $f(c^0, c^0)$ -lal) jelölöm. Az első argumentum felel meg a kiindulópontnak. Az egyre közvetettebb kiindulópontokat c^{-1}, c^{-2}, \dots jelöli. Hasonlóképpen a második argumentumba a célpont kerül, növekvő felsőindexszel (c^1, c^2, \dots).

Cserének fogom nevezni és *-gal jelölni azt az elemi lépést, amikor valamely szemantikai tartalom egy $f(c^m, c^n)$ keretből átlép egy szomszédos $f(c^M, c^N)$ keretbe, ahol a szomszédosság azt jelenti, hogy $-1 \leq m-M \leq 1$ és

$-1 \leq n-N \leq 1$; az elemi lépés pedig azt jelenti, hogy e két keret nem közvetítő kereteken keresztül megy át egymásba.

A csere fontos speciális esetei a + csere (25) és a - csere (26):

$$(25) \quad m=n, \quad M \neq N$$

$$(26) \quad m \neq n, \quad M=N$$

Vegyük észre, hogy + csere esetén intranszitiv keretből tranzitiv lesz, míg - csere esetén éppenhogy tranzitivból intranszitiv. Előfordul a (27) eset is, ahol egy intranszitiv keretből egy másik intranszitiv keretbe lépünk át:

$$(27) \quad m=n, \quad M=N \quad (\text{persze } m \neq M)$$

Ebben a munkában az igei vonzatkeretnek csak a tranzitiv részével kívánok foglalkozni (alany és tárgy), avval nem, hogy mi történik a tranzitiv keretből kikerülő dolgokkal, illetve hogy honnan kerülnek oda be dolgok. Így most csak azért hívtam fel a figyelmet a speciális cserékre, hogy a későbbi definícióknál ezekre is figyeljünk.

Konkrét igék kereteinek megállapítására eddig egyetlen eszkööm volt: a szemantikus tartalmazás vizsgálata; kiegészítve azzal, hogy bizonyos csoportokba sorolhatók az igék formai és jelentésbeli hasonlatosságaik alapján (pl. Horváth 1983). Ehhez jön most egy szintaktikai eszköz (mely biztosabb talaj a szemantikainál): a befejezett igenév próba.

Egy f ige $f(c^m, c^n)$ keretét szemantikusan tartalmazza az $f(c^M, c^N)$ keret, ha utóbbiba c^m és c^n típusú objektumot is (hallgatólagosan) bele kell értenünk (vö. 'belső szemantikai argumentum', Komlósy 1992). Jele: <.

Egy f ige $f(c^m, c^n)$ keretét közvetlenül (szemantikusan) tartalmazza az $f(c^M, c^N)$ keret, ha $f(c^m, c^n) < f(c^M, c^N)$ és nem létezik i, j úgy, hogy $f(c^m, c^n) < f(c^i, c^j) < f(c^M, c^N)$.

A formalizált leírást nem szerettem volna példákkal megtörni, így most valószínűleg sok minden homályos. Azt remélem, hogy az 5.-10. fejezetek után e formalizmus jelentéssel töltődik meg.

3. A befejezett igenév próba (bip)

Mint (16) kapcsán láttuk, a tranzitiv igék tárgyánál egyértelműen pozitív, alanyánál egyértelműen negatív eredményt hoz a bip:

- (28) Péter eszi a kelkáposztát.
 a tegnap evett kelkáposzta
 *a tegnap evett fiú ('a fiú, aki tegnap evett' értelemben)
- (29) Az ellenség elsüllyeszti a hajót.
 az elsüllyesztett hajó
 *a hajót elsüllyesztett ellenség

Az alábbi igék intranszítívák. Egyiküknél negatív, másikuknál pozitív eredményt ad a bip:

- (30) Péter eszik.
 *az evett fiú ('a fiú, aki evett')
- (31) A hajó elsüllyed.
 az elsüllyedt hajó

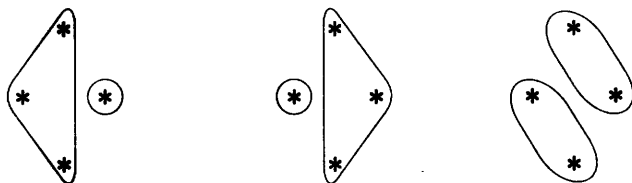
Ez nem is olyan meglepő, hiszen a (29)-ben a hajó az elsüllyesztés célpontja volt, míg (28)-ban Péter az evés hatásláncának kiindulópontja. Az intranszítív igéknél a kiinduló- és célpont egybeesik ugyan, ám (30)-nál a kiindulópont jelleg, (31)-nél a célpont jelleg marad domináns, már ami a bipet illeti. Egybként az intranszítív ige egyetlen argumentuma mindig nominatívusban van a magyarban, tehát a valódi hatáslánc kiindulópontjával megegyező esetben. Az iméntiekben felvázolt elmélet ugyanilyen eséllyel azt is jósolhatná, hogy az elfajult esetben az (egyetlen) argumentum esete a valódi hatáslánc célpontjának esetével fog megegyezni. És valóban, a nyelvek egy csoportja épp ilyen: az ún. ergatív nyelvek (Komlósy 1982). A magyar (és az olasz meg az orosz) nem ilyen nyelv, ám speciális esetekben kibukkanhat a rejtett ergatívság.

Komlósy (1982) a nyelvek egy harmadik nagy típusáról is ír, ahol az intranszítív ige alanyának esete hol a tranzítív ige alanyának, hol pedig a tárgyának az esetével esik egybe. Az egyiket ágentív, a másikat nominatív esetnek hívja. Például a bats nyelvben az *elesni* ige ágentív és nominatív esetű alanyal egyaránt előfordul, függően attól, hogy csak magamat okolhatom-e, avagy valaki lökött. Ez a kettősség ugyan csak néhány igére érvényes. A többiek — mielőtt lexikalizálnának — döntenek, hogy alanyuknak — az aktuális használatától függetlenül — melyik esetet kívánják adni, melyik lenne a tipikus eset. Ez az ún. (lexikalizált) aktív nyelvtípusra jellemző.

Az alábbi ábrán összegzem a három nagy nyelvtípus tulajdonságait (Komlósy 1982). Az első sorbeli csillag az intranszítív ige alanyát jelöli mediális ige esetén. A harmadik sorban a nem-mediális intranszítív ige alanyát

jelölöm, a középső sorban pedig a tranzitív ige alanyát, majd tárgyát (a 'valódi hatásláncot'). A karikák az azonos esetű vonzatokat gyűjtik egybe.

(32) (a) akkuzatív (b) ergatív (c) lex. aktív nyelvtípus

Az én megközelítésemben ezt úgy lehet értelmezni, hogy az elfajult hatáslánc egyetlen láncszeme (az intranszítív ige alanya) tekintődhet a valódi hatáslánc (tranzitív igei vonzatkeret) kiindulópontjának (a) is, célpontjának is (b), vagy hol így, hol úgy (c) — már ami az esetviszonyokat illeti. Vizsgálhatunk viszont mást is: a bipre való reagálást, vagy 0.1. alatti jelenségeket; ezekre nézve az egyébként akkuzatív nyelvek (c)-re jellemző mintát mutatnak!

Ezek alapján az egyelemű hatásláncot bátran tekinthetjük a kételemű (valódi) lánc elfajult esetének, hiszen épp azon viselkedési variánsok közül választ, melyek „elfajulás” esetén számára adottak; külön érdekesség, hogy ugyanazon nyelv különböző jelenségekre különböző viselkedési mintát választhat.

4. A szemantikus tartalmazás

A (28–31) példamondatokról az alábbiakat állapíthatjuk meg a 2.-ben bevezetett szemantikus tartalmazás szempontjából:

- (i) (28)>(30) és (30)>(28)
- (ii) (29)>(31), de (31)≠(29)

azaz emberi nyelven: ha Péter kelkáposztát eszik, abba triviálisan beleértendő, hogy Péter eszik; de ez meglepő módon fordítva is igaz: abba, hogy Péter eszik, hallgatólagosan beleértjük, hogy valamit eszik, amit ugyan nem kívánunk megnevezni, de tudjuk, hogy ott van. Az elsüllyedés szemantikai tartalma köré épült két keret viszonya más: a hajó elsüllyesztésébe nem szükséges beleérteni egy tényleges elsüllyesztőt. Ez alapján eldönthető, hogy a hatáslánc kiépülési folyamatának csere nevű elemi lépése hogyan ment végbe az egyik, illetve a másik esetben.

Két-két eset lehetséges:

- (i) $(28) \xrightarrow{-} (30)$ vagy $(30) \xrightarrow{+} (28)$
 (ii) $(29) \xrightarrow{-} (31)$ vagy $(31) \xrightarrow{+} (29)$

(ii)-ben a – csere igényelhetné a '(31)>(29)' viszonyt, ami nem áll fenn, marad tehát a + csere kizárásos alapon (aminek nincs akadály). (i)-ben a + cserének ellentmondása a '(30)>(28)' reláció (egy később megjelenő szereplőről miért tudnánk már korábban?!), így marad kizárásos alapon (a relációkkal összhangban lévő) – csere ('negatív csere'):

- (i) $(28) \xrightarrow{-} (30)$
 (ii) $(31) \xrightarrow{+} (29)$

5. A vonzatkeret típusa

Az 'elsüllyedés' szemantikai tartalma körül épült két keret közül (31) bizonyult elsődlegesnek (abban az értelemben, hogy $(29) \rightarrow (31)$), és mivel olyan keret nincs, mely (31)-hez képest elsődleges lenne, ezért nincs okunk feltételezni, hogy (31) ne épp a hatáslánc kiépülésének kezdőállapota lenne: 'f(c⁰)'.

Ehhez képest (29)-ben valódi kiindulópont, valódi okozó jelent meg, másrészt (29) közvetlenül tartalmazza (31)-et, így (29) típusa: 'f(c⁻¹, c⁰)'.

(30)-ban az intranszitiv ige nem elsődleges, és argumentumánál inkább a hatásláncbeli kiinduló jelleg dominál (bip), így ennek szerkezetét 'f(c⁻¹)'-nek logikus választani, ugyanis ehhez képest (28) típusára éppen 'f(c⁻¹, c⁰)' adódna, ami jól tükrözi egyrészt (28) és (29) szerkezeti hasonlóságát, másrészt azt a szemléletes képet, hogy az evés eredendően az ételhez kötődik (később látjuk majd, ez nem jelenti azt, hogy olyan kifejezésnek kéne léteznie, hogy *az étel eszik*).

Tehát kétféle keretváltozást állapítottunk meg:

- (i) $f(c^{-1}, c^0) \xrightarrow{-} f(c^{-1})$
 (ii) $f(c^0) \xrightarrow{+} f(c^{-1}, c^0)$

A feltérképezés igénye nélkül néhány példa (i)-re (32–33) és (ii)-re (34–38):

- (32) Péter látja a világot. — Péter lát.
 (33) Mr. Jackknife meggyilkolta a feleségét. — Mr. Jackknife (kíméletlenül) gyilkol.
 (34) A pocsolya befagy. — Frida megfagyasztja a vizet.
 (35) Kihül az étel. — Ubul kihüti az ételt.
 (36) A fű meghajlik. — Vilmos meghajlítja a rudat.
 (37) Esik egy kavics. — Péter (el)ejt egy kavicsot.
 (38) Huba meggyógyul. — Dr. Buha meggyógyítja Hubát.

6. További típusok

- (39) (a) Péter dob egy követ.
 (b) Péter megdobja a macskát (egy kövel).
 (40) (a) Péter lyukat fúr.
 (b) Péter kifúrja a palánkot.
 (41) (a) Péter lemetszi a (vékony) gallyakat a fáról.
 (b) Péter megmetszi a fát.
 (42) (a) Péter vizet önt.
 (b) Péter teleönti a lyukat (vízzel).

6.1. A (39) által reprezentált típusváltozásnak többen is központi szerepet szántak elméletükben (pl. Fillmore 1968, Zsilka 1966, 1982); Zsilka transzformációs csoportnak nevezte. Horváth (1983) más szemantikai és szintaktikai sajátosságokkal bíró típuspárokból is felfedezte a „transzformációs” jelleget (40–42). Az 1.2. alatt vázolt hipotézisem a transzformáció gondolatának általánosításából született: a hatáslánc szomszédos szemei tulajdonképpen valamiféle transzformációs csoportok. A változások láncolatában tehát úgy helyezkedik el az eredeti transzformációs csoport, hogy megelőzik és követik más változások.

Az eddigiekből kitűnik, hogy a (39–42) példákban az (a) változatokat elsődlegesnek tartom a (b) változatokkal szemben (vö. imént említett szerzők elképzeléseivel):

- (43) (a) $\xrightarrow{*}$ (b)

Ezt az alábbi szemantikai tartalmazások támasztanák alá:

- (i) (a) $\not>$ (a)
 (ii) (b) $>$ (a)

(ii) vitathatatlanul fennáll. (i) fennállása nem minden esetben egyértelmű; ezekben az esetekben a (43)-ban megfogalmazott állítást nem tudjuk az eddigi érvekkel egzakt módon igazolni, csupán valószínűsíteni lehet. Sejtésünket olyan szemantikai érvekkel próbálhatjuk megerősíteni, mint például hogy a 'fúrás' sokkal inkább kötődik a lyukhoz, mint a palánkhhoz (40). Másik lehetőség: megtalálni a változó keretű igék (pontosabban: maga a változás) természetes szemantikai csoportjait (Horváth 1983), és ezeken belül olyan általános elveket találni, mint például: egy lokális változás elsődleges egy éppen általa létrehozott globális változással szemben. A későbbiekben még visszatérek arra, hogy ilyen szemantikai csoportok miért léteznek a τ -modell szerint, továbbá hogy miért nem dönthető el mindig az elsődlegesség, és egyáltalán mit jelent a csere lépésben az elsődlegesség.

A (43) cserét (transzformációt) a (44) formula reprezentálja. Kiinduló alaknak azt érdemes választani, amit a tranzitív ige az 5. alatt kapott: 'f(c⁻¹, c⁰)' (pl. azért, mert a *Péter jól dob* kifejezésben a bip ítélete alapján Péter c⁻¹ szerepűnek választandó). (a) hatásláncához képest (b)-ben a célpont változott/„távolodott”.

$$(44) f(c^{-1}, c^0) \xrightarrow{*} f(c^{-1}, c^1)$$

6.2. Az, hogy számomra a transzformációs csoportban maga a transzformáció a lényeg, és nem a tárgy változása (vö. Zsilka 1966, 1981), akkor lett tiszta, mikor az alábbi típussal találkoztam:

(45) (a)	Hámlik a bőröm.	(a hátamról lehámlott bőr)
(b)	Lehámlik a hátam.	(a lehámlott hátam)
(46) (a)	Apad a víz.	([?] a leapadt víz)
(b)	Kiapadt a kút.	(a kiapadt kút)
(47) (a)	Fakad a genny (a sebből).	(a sebből fakadt genny)
(b)	Kifakad a seb.	(a kifakadt seb)

Ez a típus felettébb emlékeztet a transzformációs csoportra, csak éppen a (44)-ben c⁻¹-gyel jelölt ágens hiányzik, de hát az ágenst a (44) *-lépésben (cserében) nem is érinti a változás. A 6.1.(i-ii)-ben felírt szemantikus tartalmazási relációk fennállnak (ugyanazokkal a megjegyzésekkel, mint ott).

Másrészt (45–47) szemantikailag rokonítható a (41) által reprezentált ige-csoporttal: (a) lokális, (b) ezáltal előidézett globális változására utal. A bip a (b) változatokra egyértelműen pozitív eredményt ad (egyébként az (a) változatokra is többé-kevésbé), így megállapítható, hogy az '(a) → (b)' lépés nem ágensi, hanem objektumi irányba történt. A változás tehát valóban analóg (44)-gyel:

$$(48) \quad f(c^0) \xrightarrow{*} f(c^1)$$

Ellenőrzésképpen alkalmazzuk az 5.(ii) szabályt (függőleges nyilak) a (48) szabályra, és éppen megkapjuk a (44)-et:

$$(49) \quad \begin{array}{ccc} f(c^0) \xrightarrow{*} f(c^1) & & \\ \downarrow + & & \downarrow + \\ f(c^{-1}, c^0) \xrightarrow{*} f(c^{-1}, c^1) & & \end{array}$$

(50)	Apad a víz.	Kiapad a kút.
	Péter kiapasztja a vizet.	P. kiapasztja a kutat.

6.3. (45–47)-et vessük össze (51)-gyel:

(51) (a)	Csöpög a víz.	(a fejemre csöpögött víz)
	Csöpög a csap.	(*a fejemre csöpögött csap)

A szemantikus tartalmazás alapján (a) elsődleges (b)-vel szemben, akár (45–47)-nél, viszont itt a (b)-re a bip egyértelműen negatív eredményt ad. Ebből arra következtethetünk, hogy a változás a hatáslánc negatív (ágensi) irányába történt. Vegyük észre, hogy a (48) és (52) közti választásban a bip perdöntő.

$$(52) \quad f(c^0) \xrightarrow{*} f(c^{-1})$$

6.4. A (44) hatáslánc még tovább építhető; tekintsük (42a–b) után (42c)-t:

- (42) (c) Péter kiönti az ürgét (a lyukából).

(42c) > (42b), (42b) ≠ (42c), és mivel egy újabb tárgyunk van, (44)-et imígyen fejleszthetjük tovább:

$$(53) \quad f(c^{-1}, c^0) \xrightarrow{*} f(c^{-1}, c^1) \xrightarrow{*} f(c^{-1}, c^2) \xrightarrow{*} \dots$$

6.5. Vizsgálati módszerünk érdekes eseteket hozhat felszínre. Az *-ul, -ül/-ít* végződésű ige párok hatalmas serege egyértelműen az 5.(ii) típusba tartozik (38):

- (54) (a) Péter tanul. $f(c^0)$
 (b) János tanítja Pétert. $f(c^{-1}, c^0)$

A *tanul* azonban kifejezhet cselekvést is, és ekkor lehet tárgy is:

- (54) (c) Péter matematikát tanul. $f(c^0, c^1)$

Előáll tehát az a különös helyzet, hogy a c^0 szerep valódi kiindulópont. Érdekesen reagál a bip:

- (54) (d) tanult ember
 *az előző nap lelkiismeretesen tanult gyerek (jól felel)

A jelenséget úgy értelmezem, hogy (54d)-ben egy hagyományban rögzült forma látható, mely az ősi bneknél feltételezett (54a–b) párhoz kötődik; az (54e)-beli konstruált alak viszont az (54a–c) pár által motivált (ahol c^0 ágensként lép fel c^1 -hez képest). A (24) kapcsán említett jelenséget ilyen múltbéli gyökerek nyilván elősegítik.

A teljesség kedvéért illesszük be az alábbi formát is a rendszerbe:

- (54) (f) János matematikát tanít (Péternek). $f(c^{-1}, c^1)$

6.6. Az 5.(i) szabály által eredményezett intranzitív igék ' $f(c^{-1})$ ' típusba tartoznak; s ezt nemcsak az motiválta, hogy negatív eredményt adtak a bipre, hanem az is, hogy egy tárgy elhagyásával jöttek létre. Van az intranzitív igéknek egy olyan csoportja is, amelyre ez utóbbi tulajdonság nem érvényes, de mivel a bipre negatív eredményt szolgáltatnak, ezért őket is az ' $f(c^{-1})$ '-be sorolom. Vegyük észre, hogy éppen ők a nem-mediális igék, szemben az ' $f(c^0)$ ' típusba sorolt mediálisokkal. Példák:

- (55) A gyerek alszik. (*a tíz órát aludt gyerek)
 (56) Péter focizik. (*A Fradiban focizott Ebedli)
 (57) Georgina gondolkázik. (*a legszebben gondolkázott diák)

Az alanyok tehát itt c^{-1} szerepűek. Kérdés, hogy ilyen igék körül mi tölthetné be a c^0 szerepet. Szerintem olyan dolog, mely szemantikailag annyira kötődik az igéhez, hogy tulajdonképpen egy vele, és ezért általában meg sem nevezhető külön: (55)-höz az álom kapcsolódik (szólásokban még felbukkan, hogy *alussza álmát*), (56)-hoz a sportág, (57)-hez a hangszer (ez utóbbi két példa jellegzetes nem-mediális igeosztályokat képvisel). Az alábbi esetekben végigkövethető az a folyamat, ahogy az ige megeszi tárgyát. Ebből olyan nem-mediális intranszitiv ige jön létre, melyhez az eredeti tárgyat nem kapcsolhatjuk hozzá, hiszen az már egyszer bekebeleződött:

- (58) Péter lövi a nyilat. — Péter nyilaz. (*nyilazza a nyilat)
 (59) Péter issza a bort. — P. borozgat. (*borozgatja a bort)

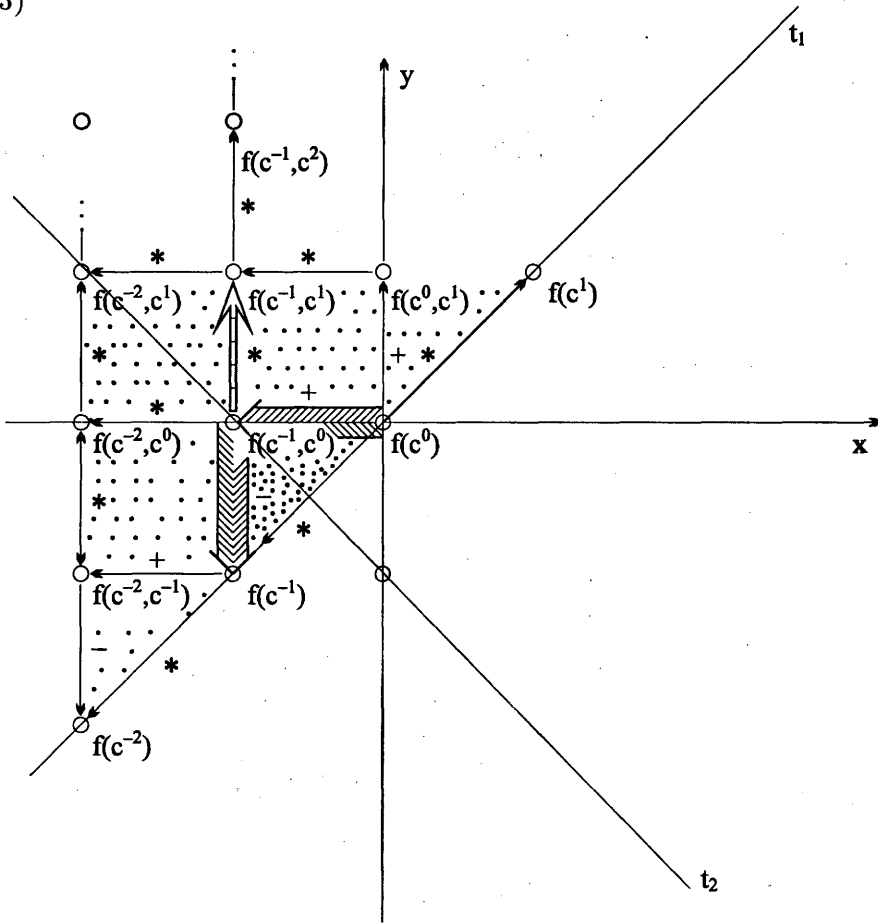
6.7. Végül a műveltetésről se feledkezzünk meg, mely a kiindulópont explicit hátracsúztatása:

(60) (a)	A malacok moslékot esznek.	$f(c^{-1}, c^0)$
(b)	A malacok esznek.	$f(c^{-1})$
(c)	Péter eteti a malacokat.	$f(c^{-2}, c^{-1})$
(d)	Péter moslékot etet (a malacokkal).	$f(c^{-2}, c^0)$
(e)	Ma Péter bácsi etet.	$f(c^{-2})$
(f)	A Tsz elnöke megetetteti a malacokat.	$f(c^{-3}, c^{-1})$
(61)	A bíró kiürítetteti a termet.	$f(c^{-2}, c^0)$
(62)	A tanár kiönteti a pálinkásüveget.	$f(c^{-2}, c^1)$

7. Bűvös háromszögek

A (63) ábrán a tranzitív kerettípusokat és szokásos változásait választam fel, a teljesség igénye nélkül. Az ábrázolás úgy történt, hogy egy ' $f(c^m, c^n)$ ' típusnak egy (közönséges) koordinátarendszer (m, n) pontját feleltettem meg.

(63)

Az első argumentumhoz tartozó koordinátaérték nem lehet nagyobb, mint a másodikhoz tartozó („kiindulópont < célpont”), így a t_1 egyenes természetes határ.

A sötétebb belső háromszögön a gyakori kerettípusok vannak; a külső háromszögön (és azon kívül) szórványosan jelentkező típusok. A t_2 egyenes a két háromszög közös szimmetriatengelye; és egyben szétválasztja az int-ranzitív igéket mediális ($c^0, c^1 \dots$) és nem-mediális csoportra ($c^{-1}, c^{-2} \dots$). Ezt a bip diagnosztizálja. Szemléletesen úgy tekinthetjük az x-tengelyt, mint a hatáslánc kiindulópontjainak a tengelyét. Az y-tengely a célpontoké.

Érdeemesnek tartom ezen a ponton összevetni a (63) ábrát az 1. fejezetben lefestett képpel. Úgy gondolom, megerősítik egymást: $f(c^0)$ — mint ősi mag — körül az okozás/hatás egyre áttettebb formái jelennek meg, csökkenő létszámú csoportokban.

A nyilak a típusok korábban leírt összefüggéseit mutatják, a cseréket (avagy transzformációkat). Mik ezek? Szabályok? Összefüggések? Ennek tisztázása alapkérdés, mert bizonyos fogalmakat a szokásostól eltérően látok és szeretnék láttatni. Napjaink legnagyobb hatású nyelvészeti irányzata, a transzformációs generatív grammatika szintaxis-központú, és a szintaxisban olyan szabályok (későbbi szemléletében elvek) létét feltételezi, melyeket a gyermek (tudat alatt) felismer, és később kreatívan alkalmaz: képes végtelen számú mondatot létrehozni (Chomsky 1982). A lexikonban viszont furcsa lenne ilyen „aktív szabályokat” feltételezni, hiszen nincs végtelen sok igealak; amellet az ezek közti szabályokról is azt súgja az intuíciónk, hogy esetlegesek. Álláspontom tehát az, hogy a típusok között nem szabályok, hanem inkább összefüggések vannak és a nemzedékről nemzedékre szálló örökségben nem csupán az egyes igék tőtípusa és az összefüggések foglaltatnak benne, hanem egy ige valamennyi típusú változata külön. Ebben persze az a pozitív állítás is ott rejlik, hogy azért az összefüggések is részei az örökségnek: nem egy strukturálatlan jelhalmazról van szó. Sőt, az eddiekből kiderülhetett, hogy az általam javasolt struktúra nem egyszerűen a lexikon elsajátítását könnyíti meg, hanem az emberi világlátás lépcsőzetes elsajátítási stratégiájával is szolgál.

És ezzel nyakig belesüllyedtünk a szemantika nevű mocsárba. Egy adott típusváltozás ott lép fel, ahol azt az érzékelt világ kiköveteli; de ahhoz, hogy a változás polgárjogot nyerjen, szájról szájra járva meg kell honosodnia a beszélők táborában. Ennek esélyét növeli, ha igék egy egész, szemantikailag rokonságban állónak ítélt csoportjában egyszerre indul meg egy új vonzatkeret iránti igény kialakulása, másrészt épp az teremthet szemantikai kapcsolatot igék között, hogy ugyanolyan keretváltozás előtt állnak (Alberti 1988 és Alberti 19XX). Az igék szemantikai csoportjait tehát valóságos képződményeknek tartom (l. pl. a 6.1.-ben említett Horváth (1983)), és nem pusztán módszertani osztályoknak. A kerettípusok változását tehát szerintem erős szemantikai korlátozás befolyásolja, és a tranzitív keretből ki- és oda belépő igei argumentumok esetviszonyait is csak szemantikai csoportokon belül vizsgálhatjuk.

8. Vissza a kiinduláshoz

Az olaszban *ne*-kliticizáció, az oroszban a tagadásban való genitivizálódás teszi lehetővé az intranszítív igék két csoportba osztását. A magyarban a bip LFG (1987) feladatlap számos olasz és orosz ige hovatartozását megadja, és ez kb. 90%-ban megegyezik avval, amit a bip mond a magyar megfelelő-

ről.² Ez további érv a bip mellett, valamint amellett, hogy az intranzitív igék között univerzális mélystruktúrabeli különbségek vannak. Rosen (1982) és Baker (1983) is úgy tapasztalta, hogy egy ige különféle nyelvekben általában azonos „medialitást” mutat.

Kapcsolódó kérdés, hogy a szemantikai tartalom és beágyazó vonzatkeretei mennyire univerzális összefüggést mutatnak. Az iménti 90% erre vonatkozó adat. Nincs kizárva, hogy eltérő nyelvekben eltérő egy-egy szemantikai tartalom genezise, ugyanakkor az, hogy milyen fogalmakban látjuk a világot, és hogy mi a fogalomrendszer fejlődésének alapfolyamata — hipotézisem szerint univerzális.

9. „Péter be van rúgva?”

Vegyünk szemügyre most egy újabb jelenséget a magyar nyelvben:

- (64) (a) A főnök kirúgja Pétert (a vállalattól).
 (b) Péter ki van rúgva.

2

Néhány olasz ‘unaccusative’:	arrivato	érkezett	(bip: +)
	caduto	esett	(+)
	tornato	visszatért	(+)
	rimasto	maradt	(+)
	capitato	történt	(+)
	morto	elhunyt	(+)
	andato	sétált	(-)
‘unergative’:	telefonato	telefonált	(-)
	sorriso	mosolygott	(-)
	leticato	veszekedett	(-)
	taciuto	hallgatott	(-)
	dormito	aludt	(-)
	russato	horkolt	(-)
	nuotato	úszott	(-)
	viaggiato	utazott	(+)
‘Néhány orosz unaccusative’:	prijti	érkezni	(+)
	rasti	nőni	(+)
	ostat’sja	maradni	(+)
	slučat’sja	történni	(+)
	pojavit’sja	mutatkozni	(+)
‘unergative’:	prygnut	ugrálni	(-)
	rabotat’	dolgozni	(-)
	tancevat’	táncolni	(-)
	pit’	inni	(-)
	zažigat’sja	égni	(+)

Az igazi passzvizálás nem honos a magyar nyelvben, él viszont a (64)-ben mutatott rokon változat, mely

- (i) tárgyból alanyt csinál,
- (ii) az eredeti alanyt felszámolja,

de folyamat helyett egy állapot beálltát jelzi: a kiinduló tranzitív ige tárgyának állapotát. Bresnan (1982) ezt (i–ii) fennállása miatt minden további nélkül passzvizálásnak tekintené, sőt még az (i) tulajdonságot sem követelné meg, amennyiben a vonzatkeretben nincs tárgy („intranszitiv passzvizálás”). Például izlandiul mondható olyasmi, hogy ‘ebben a városban veszélyesen van vezetve’ (‘veszélyesen vezetnek a sofőrök’). A németben sem ismeretlen a jelenség: *Es wurde getanzt*. (‘táncolva volt’).

Intranszitiv passzvizáláshoz hasonló a magyarban is létezik (bár egy korábbi nyelvművelési hagyomány hatására előítélettel viseltetünk iránta). Számos feddhetetlen példa sorolható fel:

- (65) kimerül (a munkától) — ki van merülve
- (66) kiapad a kút — ki van apadva a kút
- (67) kiszárad a bőröm (a széltől) — ki van száradva a bőröm
- (68) a kötél összegubancolódik — össze van gubancolódva
- (69) Péter berúgott — Péter be van rúgva

E példák mind olyanok, amelyeket a bip a mediális típusba sorolna. Általánosságban azt állítom, hogy ez a passzvizálási próba ugyancsak a rejtett tárgyasságot diagnosztizálja. Alkalmazása körülményesebb, mint a bipé, ugyanis az igealaknak a (23)-ban említett kritériumokon túl azt is ki kell elégítenie, hogy az alany ‘ráhatott’ legyen (Szabolcsi–Laczkó 1992):

- (70) a könyv össze van gyűrve/*meg van látva

Megjegyzendő, hogy ez a „magyaros” passzvizálás tranzitív esetben egyértelműen kielégíti (i–ii)-t, míg intranszitiv esetben csak olyan értelmezés mellett, mely mediális igék alanyát „rejtett tárgy”-nak tekinti; (i)-ben rejtett tárgyra is kiterjed a szabály, (ii) pedig fakultatív. A Bresnan-féle izlandi passzvizálás éppen fordítva működik: (i) fakultatív, (ii) pedig akkor működik, ha az alany egyben „rejtett alany” is, vagyis ágens: vagyis az intranszitiv ige éppen nem-mediális.

A mediális igék kimutatására szolgáló eszközök közé bátran besorolható a mip („magyar intranszitiv passzvizálás”), hiszen a 0. alatt említett

alapelve épül: tipikusan tranzitív igék alanyánál (mely mostani tudásunk szerint bízvást nevezhető 'rejtett tárgynak'). Ez a „tipikusan tranzitív igék tárgyára jellemző tulajdonság” jelen esetben: a passzivizálás. Intranszitiv igékről lévén szó a passzivizálást általánosabban kell nyilván értelmezni: az (i–ii) tulajdonságok közül valamelyiket fakultatívvá kell tenni. (A pontosság kedvéért megjegyzendő: a fakultatív jelleg úgy értendő, hogy a szabály pontosan akkor alkalmazandó, ha a benne említett argumentumok előfordulnak az adott ige vonzatkeretében.) A mip esetében a (ii) tulajdonságot tettük fakultatívvá, és a tárgyról szóló (i) tulajdonságot őriztük meg és mutattuk ki (bizonyos) mediális igék alanyánál is. A Bresnan-féle intranszitiv passzivizálás az (i) tulajdonságot dobja el, és az alanyról szóló (ii)-et őriz meg, így éppen „rejtett agentivitás” kimutatására alkalmas, vagyis nem-mediális igék esetén alkalmazható. A „rejtett agentivitás” persze akkuzatív nyelvek esetében kissé anakronosztikusan cseng, hiszen ezekben az intranszitiv ige egyetlen argumentuma mindenképpen alanyesetben van.

Összefoglalva: az intranszitiv igékre kiterjesztett passzivizálás vagy a mediális, vagy éppen a nem-mediális igékre alkalmazható attól függően, hogy a kiterjesztés alapjául a passzivizálás (i–ii) kritériumainak melyike szolgált. Hogy adott nyelvben melyik „félpasszivizálás” bukkan fel, azt nem tudom pillanatnyilag pontosan megjósolni; talán érdemes lenne tüzetesen megvizsgálni.

10. Mi ez az egész?

10.1. Az eddigiekben egy folyamatot vázoltam, mely a szemantikai tartalmak köré növekvő hatásláncokat épít: új kiindulópontokat keres, úgy célpontokat kutat. Ez valamilyen értelemben nyelvtörténeti hipotézis, de nem a hagyományos értelemben: egyrészt azért nem, mert én konkrét vizsgálatok helyett (etimológia) az absztrakt kerettípusok evolúciójára összpontosítok, másrészt pedig azért nem, mert a nyelvtörténeti vizsgálódások pár száz/pár ezer éves mélysége ebben az evolúcióban csupán egy pillanatnak tűnik. A történelem előtti korokban élt eszközhasználó elődünknek már fel kellett fognia olyan szituációkat, melyekben ágens, objektum és eszköz együtt van jelen; és ha ránézünk a (63) ábrára, ennél bonyolultabb szituációkat ma sem nagyon használunk. A kerettípusok evolúciójának kezdő lépései tehát egy ember előtti világ kódébe vesznek ...

Tulajdonképpen célom, hogy a nyelvállapot szintjén megtaláljam azt a rendet, amely összetartja az igei vonzatrendszerek szövevényes világát. A múlthoz csupán azért fordulok, mert az összetartó rend: maga a múlt. A jelent tehát azon a múlton keresztül próbálom leírni, melyet a jelenben tudok csak vizsgálni.

Kérdés, hogy a jelen mennyire torzán mutatja a múltat, sőt egyáltalán mutatja-e. Szerintem mutatja, de ez természetesen csupán a priori hipotézis; másrészt egy nyelvtörténet szolgálhat számomra azon világ gyanánt, melyen a kerettípusok evolúciójának hipotézisét interpretálhatom (logikai értelemben).

Ez végülis eredményezhet korrekt hipotézist, amennyiben maga a hipotézis képes megjósolni a múlt és a „jelenben élő múlt” öntörvényű különbségeit. Erre példa az alábbi.

Azt írtam, hogy valamely szemantikai tartalom (bizonyos értelemben) egyre fejlettebb keretekben ölt testet. A szemantikai tartalmazás fogalma azonban mutatja, hogy ennél többről van szó: a keret fejlődésével párhuzamosan a szemantikai tartalom is bővül, és bizonyos szemantikai tartalmak már csak a 2–3 argumentumos keretekben képesek helyet foglalni (pl. *ad*). Adott ige esetében ez válhat dominánssá, kiszorítva/elsorvasztva a szűkebb szemantikai tartalmú (és keretű) változatokat. Így az a folyamat, amely a hipotézis szerint $f(c^0)$ -tól indul, és az ismertetett fázisokon keresztül halad, az állapot szintjén csak töredékesen jelentkezik egy-egy konkrét ige esetén, és a teljes kép csak az igék széles táborának vizsgálatából bomlik ki (a *hajnalodik*-tól az *ad*-ig).

10.2. Mik ezek a c^1 szerepek? Mennyiben különböznek a mélyesetektől (pl. a Fillmore-i (1968) értelemben)?

Fillmore az ige szemantikai jegyein alapuló általános definíciót kívánt adni a mélyesetekre. Ez szerintem elvileg lehetetlen, hiszen ilyen definíciókban muszáj lenne homályos szemantikai körülírásokat alkalmazni, akárhogy is csavarjuk a dolgokat. A mélyesetek már csak azért sem definiálhatók az ige szemantikai jegyei alapján, mert ha a vonzatkeret változása igei jelentésváltozást okozhat, akkor az igei jelentés másodlagos a keretekhez képest (annak függvénye), ha viszont úgy tekintjük, hogy a keretváltozás nem módosít az ige szemantikai tartalmán, akkor a keret teljesen független az igtől, és még kevésbé határozható meg annak szemantikai jegyei alapján (Komlósy 1982). Vannak is igék, melyek egyszem alanya ágens és objektum is lehet (*repül, úszik*). (A bip alapján ezek szerintem az (52) típusváltást mutatják, bár hajlamuk lehet a 6.5.-beli anomáliákra.) Komlósy amellet is meggyőzően érvel, hogy a szokásos kis számú mélyeset nem tud számot adni felszíni megjelenésük sokféleségéről (32).

Ehhez képest a c^1 szerepek nem szemantikai, hanem genetikai alapon definiáltattak: nem a világban értelmeztem őket, hanem abban a stratégiában, amelynek a segítségével próbáljuk a világot befogadni; és ennek tengegyében a hatáslánc áll, az okozás láncolata. A c^1 szerepek egzakt módon definiálható viszonyrendszert alkotnak, így az előző bekezdésben említett

homályos körülírásoktól tartózkodhatunk. Ez sajnos nem jelenti azt, hogy konkrét igék esetében mindig egyértelműen dönteni tudunk a keretek ügyében: a keretekkel együtt fejlődő szemantikai tartalmak visszasugározhatják a későbbi állapot tartalmát a korábbiakra, és ez elfedi a kialakulás lépcsőit (pl. 6.1.–2.). De szerencsére ez a veszély nem is annyira fenyegető, amit talán annak köszönhetünk, hogy a nyelv megőrzi a világ befogadásának alapstratégiáját minden új élet számára.

A genetikai szerepek persze szemantikai tartalmat nyernek, és az új keretek kialakulása valószínűleg olyan csoportokban megy végbe, melynek tagjai közt aztán szemantikai rokonságot érzünk (7. utolsó bekezdése). Létezhetnek tehát az igék (és kereteik) körében 'Fillmore-i részrendszerek', ahol — bár a szemantikai szerepek továbbra sem definiálhatók egzakt módon — olyan „majdnem-definíciókat” meg tudunk adni, melyek alapján az adott részrendszerben egyértelműen eldől minden igei vonzatról, hogy melyik mélyesetbe kellene sorolni. Ezután ebben a körben a felszíni esetek összefüggései is vizsgálhatók.

Álljon az alábbi példa annak tanúságául, hogy a genetikai szerepek elsődlegesen a szemantikaiakkal szemben.

- (71) (a) Péter lelövi a nyulat a nyílvevővel.
 (b) Péter betöri az ablakot kalapáccsal.

A szemantikai szerepek azonosak: ágens, objektum, eszköz. A genesis azonban eltérő:

(c) Péter kilövi a nyílvevőt (a nyúlra).	$f(c^{-1}, c^0)$
(d) Péter lelövi a nyulat.	$f(c^{-1}, c^1)$
(e) Az ablak betörik.	$f(c^0)$
(f) A kalapács betöri az ablakot.	$f(c^{-1}, c^0)$
(g) Péter betöri az ablakot.	$f(c^{-2}, c^0)$

Csak az eltérő genesis adhat számot (f) és (h), illetve (i) és (j) eltéréseiről:

(h) *A nyílvevő lelövi a nyulat.	$f(c^0, c^1)$
(i) a kilőtt/nyúlra kilőtt nyílvevő	$f(c^0)$
(j) *a betört/(?)kalapács	$f(c^{-1})$

A kutya ott van eltemetve, hogy úgy látszik, a 'törés' eredendően a törékeny tárgyakhoz kapcsolódik (71e), míg a 'lövés' az ember és egy eszköz viszonyában tűnik elénk először.

10.3. További célom az ige teljes vonzatkeretét bevonni a vizsgálatba, és igazolni, hogy az ige — mint argumentumai felett „uralkodó” függvény — nemcsak szemantikailag ellenőrzi vonzatait, hanem azok konfigurációit is meghatározza; továbbá, hogy a nyelv általában is függvényszerű elemekből épül fel, oly módon, hogy a függvény szemantikailag és „konfigurációsan” is elrendezi argumentumait. Így a közvetlenül motiválatlan szintaxis szerepét közvetlenül motivált függvény-argumentum kapcsolatok vennék át, ezzel olyan nyelvmodellt eredményezve, mely a nyelvelsajátításról és a mondatalkötésről konkrét állításokat tenne.

ALBERTI GÁBOR

Irodalom

- ABAFFY E. (1980), A mediális és az aktív bennható igék szerkezete a XVI. században. *MNy.* 76: 165–175.
- ALBERTI G. (1988), Tau modell: a természetes nyelv függvényszerkezetes modellje. *Szakedolgozat.* ELTE TTK. Budapest.
- ALBERTI G. (1988), τ -modell (a természetes nyelv egy függvényszerkezetes modellje). *Műhelymunkák a nyelvészet és társtudományai köréből* 4: 3–39. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest.
- BAKER, M. (1983), Objects, Themes, and Lexical Rules in Italian. In: L. Levin–M. Rappaport–A. Zaenen (eds), *Papers in Lexical–Functional Grammar.* Bloomington. 1–45.
- BRESNAN, J. (1982), Control and Complementation. *Linguistic Inquiry* 13: 343–434.
- BURZIO, L. (1981), *Intransitive Verbs and Italian Auxiliaries.* Dissertation. MIT.
- CHOMSKY, N. (1982), *Lectures on Government and Binding.* Holland, Dordrecht.
- FILLMORE, CH.J. (1968), The Case for Case. In: E. Bach–R.T. Harms (eds), *Universals in Linguistics Theory.* New York. 1–88.
- HORVÁTH K. (1983), Transzformációs csoportok a magyarban. *NyudÉrt.* 115.
- KÁROLY S. (1956), *Igenérendszerünk a kódexirodalom első szakaszában.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KOMLÓSY, A. (1982), Deep Structure Cases Reinterpreted. In: F. Kiefer (ed.), *Hungarian General Linguistics. Linguistic and Literary Studies in Eastern Europe* 4. Benjamins, Amsterdam. 351–358.
- KOMLÓSY A. (1992), Régensék és vonzatok. In: Kiefer F. (szerk.), *Strukturális magyar nyelvtan* 1. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Budapest. 299–527.
- LFG FELADATLAP. (1987), *Exercises and Problem Sets.* Lexical Functional Grammar LI 229. Ling. Inst. Stanford Univ.
- NEIDLE, C. (1982), *The role of case in Russian syntax.* Dissertation. MIT.
- PERLMUTTER, D. (1978), *The unaccusative hypothesis and multiattachment: Italian evidence.* Paper presented to the Harvard Linguistics Circle, May 9. 1978.

- PESETSKY, D. (1982), *Paths and Categories*. Dissertation. MIT.
- ROSEN, C. (1982), The interface between semantic roles and initial grammatical relations. In: A. Zaenen (ed.), *Subjects and Other Subjects*. Bloomington.
- SZABOLCSI A. – LACZKÓ T. (1992), A főnévi csoport szerkezete. In: Kiefer F. (szerk.), *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 179–298.
- WESCOAT, M.T. (1987), *Practical Instructions for Working with the Formalism of Lexical Functional Grammar*. Stanford.
- ZSILKA, J. (1966), A magyar mondatformák rendszere és az esetrendszer. (Tárgyas mondat szerkezetek.) *NyudÉrt.* 53.
- ZSILKA, J. (1982), *Szemantika*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Casual Chains

by GÁBOR ALBERTI

The basic part of the article provides Hungarian data concerning past participial adjectives and adverbial participles derived from intransitive verbs, serving evidence in support of Perlmutter's Unaccusative Hypothesis. According to this hypothesis the subject of a certain sort of intransitive verb behaves like the object of transitive verbs, rather than their subject. The author's main aim is to base upon these phenomena, among other ones concerning properties of argument structures of verbs and argument structure changing operations, a universal theory to account for the great variety of argument structure versions associated with certain verb stems. This article demonstrates the intuitive basis of this theory, to be precisely elaborated and formalized in the future.

